

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND SIMBOLISTICA FIERULUI ÎN OBICEIURILE FAMILIALE DIN OLTENIA*

ANCA CEAUȘESCU**

În societățile arhaice și tradiționale, gândirea și limbajul simbolice au jucat un rol important în viața comunităților, modelând întregul comportament uman. Omul tradițional trăiește într-un Cosmos „deschis”, considerându-se un microcosmos, întreaga sa existență fiind omologată vieții Universului. Starea de echilibru și de armonie este ceea ce, în gândirea sa, definește relația cu Cosmosul. După cum notează Delia Suiogan, „A fi în rândul lumii înseamnă a fi în echilibru cu macrocosmosul, dar și a fi în echilibru cu microcosmosul; întregul, odată reconstituit, îi permitea individului să fie în echilibru cu Sinele”¹. Din nevoia de a pătrunde legitățile ce guvernează Cosmosul, acesta a fost raționalizat în întregime, în demersul respectiv, rolul fundamental fiindu-i atribuit simbolului, singurul în măsură să descifreze realitatea Universului, considerat ca un tot armonios organizat.

Simbolul nu este un produs al minții umane realizat la întâmplare, ci el răspunde unor necesități și permite cunoașterea anumitor modalități ale ființei. În viața oricărei societăți tradiționale, simbolul a avut un rol fundamental, desemnând, de multe ori, viziunea de ansamblu asupra existenței. După cum subliniază Mircea Eliade, „simbolul, mitul, imaginea țin de substanța vieții spirituale, le putem camufla, mutila, degrada, însă niciodată extirpa”². În mentalul tradițional, fiecărui obiect din mediul înconjurător i se conferă o valoare anume. Fiecare element este purtător de simbolism și, asemenea miturilor și practicilor religioase, acest simbolism este specific mediului cultural din care provine. Ansamblul de relații stabilite între toate obiectele din mediul înconjurător conduc, în timp, la construirea unor sisteme simbolice complexe și coerente, în măsură să explice multe din tainele comportamentului uman.

---

* Articolul face parte din proiectul de cercetare *Cultură populară și valori spirituale în Oltenia. Permanență și schimbare în practica obiceiurilor calendaristice și cele legate de existența umană*, inclus în programul de cercetare al Institutului de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova: „Dezvoltarea economico-socială, politică și culturală a Olteniei istorice, condiția integrării în comunitatea euroregiunilor”.

** Cercetător științific III, dr., Institutul de Cercetări Socio-Umane „C. S. Nicolăescu-Plopșor”, Craiova, al Academiei Române; e-mail: ancaceusescu@yahoo.com.

¹ Delia Suiogan, *Simbolica riturilor de trecere*, București, Editura Paideea, 2006, p. 15.

² Mircea Eliade, *Imagini și simboluri*, București, Editura Humanitas, 1994, pp. 13–14.

În studiile asupra simbolului, unii cercetători consideră că acesta este, înainte de toate, un semn, adică un obiect care reprezintă altceva decât propria lui substanță fizică; ca semn, el implică un semnificant (simbolizant) și un semnificat (simbolizat)³. „Simbolizantul aparține lumii perceptibile, căci este o formă materială: obiect natural, reprezentare iconică, formă geometrică, culoare, sunet sau grup de sunete, acțiune sau gest. Simbolizatul este un conținut psihic care trimite la un referent, adică semnifică un obiect real sau imaginar, aflat întotdeauna în afara semnului”⁴.

Jean Chevalier, în lucrarea *Dicționar de simboluri*, face distincție între semn și simbol, considerând că între cele două există deosebiri majore: „Simbolul se deosebește în mod esențial de semn, întrucât acesta din urmă reprezintă numai o convenție arbitrară în cadrul căreia semnificantul și semnificatul (obiect sau subiect) rămân străini unul față de altul, în vreme ce simbolul presupune omogenitatea semnificantului și a semnificatului, în sensul unui dinamism organizator”⁵. Simbolul este mai mult decât un simplu semn, având un dinamism propriu și o încărcătură afectivă. În aceeași lucrare, autorul pune în discuție, funcțiile dinamismului simbolic, remarcând, în mod special, proprietatea acestuia de *mediator*: „el alcătuiește punți, reunește elemente separate, leagă cerul de pământ, materia de spirit, natura de cultură, realul de vis, inconștientul de conștiință”⁶.

De o importanță deosebită, nu doar pentru experiența magico-religioasă a individului, ci chiar pentru experiența lui totală, este *funcția unificatoare* a simbolurilor⁷. Așadar, simbolurile, ca forțe unificatoare, condensează experiența cosmică, socială, religioasă și psihică a omului (la cele trei nivele: inconștient, conștient, supraconștient). În același timp, simbolurile realizează o sinteză a lumii, evidențiind unitatea esențială a mai multor zone ale realului, a celor trei planuri (inferior, terestru și celest) și centrul celor șase dimensiuni ale spațiului⁸. Ele leagă omul cu lumea, punând în lumină faptul că acțiunea de integrare individuală se încadrează într-o evoluție globală.

Omul culturilor arhaice și tradiționale s-a înconjurat de simboluri tocmai pentru a-și asigura deschiderea spre comunicare, ceea ce însemna, de fapt, deschiderea spre Sens. Prin intermediul simbolului, considerat ca „modalitate autonomă de cunoaștere”⁹, se transmite mesajul. Avem de-a face cu o comunicare indirectă, care vizează relația individului cu Cosmosul.

De fapt, actul comunicării a stat la baza evoluției oricărei societăți. Este vorba despre o activitate de comunicare simbolică, acest gen de comunicare reprezentând,

³ F. de Saussure, *Curs de lingvistică generală*, Iași, Editura Polirom, 1998, pp. 123–127; Ivan Evseev, *Cuvânt – simbol – mit*, Timișoara, Editura Facla, 1983, p. 11.

⁴ Ivan Evseev, *Cuvânt – simbol...*, p. 11.

⁵ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, vol. I (A-D), București, Editura Artemis, 1994, pp. 23–24.

⁶ *Ibidem*, p. 42.

⁷ Mircea Eliade, *Tratat de istorie a religiilor*, București, Editura Humanitas, 1992, p. 411.

⁸ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, vol. I (A-D), p. 43.

⁹ Mircea Eliade, *Imagini și simboluri...*, p. 11.

de fapt, ansamblul mijloacelor prin intermediul cărora individul parcurge drumul către integrarea într-o altă stare. În evoluția sa, omul a atribuit realității înconjurătoare anumite semnificații care au fost transmise din generație în generație, totul presupunând existența unor coduri sau semne care să capete aceeași semnificație pentru cât mai mulți subiecți. În contextul riturilor de trecere, avem de-a face, după cum observă Delia Suiogan, cu două etape ale evoluției simbolului: „una în care simbolurile sunt puternic motivate, iar limbajele nonverbale sunt purtătoare ale semnificațiilor; alta în care limbajele nonverbale sunt dublate de cele verbale, iar simbolul este doar parțial motivat, fiindcă, deși aflându-se în sfera convenționalului, nu atinge nivelul arbitrarului”¹⁰. Cel mai bine reprezentat în categoria codurilor simbolice nonverbale este codul obiectelor de ritual, apoi cel muzical și, în cele din urmă, codul gesturilor rituale¹¹.

De-a lungul timpului, simbolurile devin părți constitutive ale unor sisteme simbolice, capabile să lămurească unele dintre manifestările umane. Dintotdeauna, omul s-a orientat către acele simboluri pe care să le utilizeze în realizarea comunicării, atât dintre el și ceilalți membrii ai comunității, dar și cu lumea nevăzută. Astfel, au apărut actele de ritual și ceremonial, a căror îndeplinire implică o serie de elemente proprii obiceiului respectiv, cu ajutorul și prin intermediul cărora se transmit mesaje.

În spațiul etnografic oltenesc, multe dintre obiceiurile și practicile tradiționale încă mai sunt active și astăzi, motivate fiind de o serie de concepții și credințe adânc înrădăcinate în memoria locuitorilor satului. În cele ce urmează, ne vom opri atenția asupra semnificațiilor mitico-simbolice ale fierului în cultura tradițională românească, cu referire specială la prezența acestuia în practicile rituale și ceremoniale care marchează principalele momente ale existenței individului (naștere, nuntă, înmormântare), din marea varietate a acestora reținând câteva exemple reprezentative.

Fierul semnifică, de obicei, tăria, duritatea, fermitatea de caracter, înverșunarea și inflexibilitatea. În tradiția biblică, acesta se situează în opoziție cu arama, ca un metal lipsit de noblețe, un metal vulgar. Simbolismul fierului este ambivalent, pe de o parte protejează, este un mijloc eficient de apărare împotriva forțelor malefice, iar pe de altă parte, produce influențele negative, este unul dintre cele mai puternice elemente folosite în magia neagră. Reprezentând principiul masculin, în farmece el poate înfățișa bărbatul asupra căruia se fac acte de magie neagră: „Când, din răzbu-nare, o fată vrea să-i facă un rău iubitelui ei necredincios, ea recurge la o vrajă cu un fier înroșit, care se bate cu ciocanul dându-i-se forme dorite de ea, ca să slăbească și să-și piardă bărbăția”¹². Uneltele din fier sunt utilizate pentru modificarea substanței inerte, dar sunt și instrumente satanice ale războiului și ale morții¹³. Fierul este considerat, în primul rând, simbol al forței aspre, diabolice, impure. În epoca fierului, a

¹⁰ Delia Suiogan, *op. cit.*, p. 79.

¹¹ *Ibidem*, p. 79.

¹² Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Editura „Învierea”, Arhiepiscopia Timișoarei, 2007, pp. 205–206.

¹³ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, vol. II (E-O), p. 45.

fost apreciat simbolul eroilor mitici, care foloseau arme de fier, și simbolul fierarilor mitici, care prelucrau unelte demonice din fier¹⁴. La egipteni, acest metal este văzut ca emblemă caracteristică lui Seth, zeul morții.

În mitologia românească, dar și a altor popoare, fierul a avut o valoare sacră, deoarece acesta a fost considerat ca fiind căzut din cer, ca meteor, deci de origine celestă, dar și ca limbă de foc sau limbă de fier a trăsnetului¹⁵. „Aceste limbi de fier, numite de superstițioși și «săgeți de trăsnet», descoperite în pământ în evul mediu, nu sunt altceva decât vechi vârfuri de săgeți, de lăncii sau lame de toporiști, cărora vrăjitorii satelor le-au atribuit calități active, benefice sau malefice, de talismane sau obiecte sacre, în tămăduirea unor maladii, de tipul a ceea ce se numea *săgetătură*”¹⁶. Acțiune benefică a acestui metal este menționată în folclorul din întreaga lume; în Asia, fierul este simbol al fertilității și al sănătății trupești; la șamani este considerat protector al culturilor.

Obiectele din fier, metal cu multiple valențe magice și apotropaice, ocupă un loc important în ansamblul obiectelor de recuzită folosite la fiecare prag de trecere din viața noastră.

Atributele apotropaice ale acestui metal sunt valorificate încă din momentul *nașterii* când, conform credințelor populare, spiritele malefice sunt extrem de active, iar dificultățile la naștere puteau fi determinate tocmai de către acestea. Acum, se înfăptuiau acte magico-rituale menite, fie să asigure protecție femeii, fie să anihileze eventualele acțiuni nefaste ale duhurilor rele, autorul acestor acțiuni fiind moașa, care se manifesta de pe poziția inițiatului. Astfel, când femeia se chinuie să nască, moașa îi așează sub așternutul de pe pat un topor, un cuțit sau alt lucru din metal pentru a-i diminua durerile și a grăbi nașterea¹⁷, înfige topoare sau cuțite în praguri, în grinda casei ori în acoperiș¹⁸, pune lângă pat o furcă de tors sau un topor¹⁹; tot ea „punea pe soț sau pe altcineva să tragă cu pușca peste casă; îi descânta cu cuțitul pe burtă, zicând: Cum intră cuțitul în carne, așa să treacă cuțitul prin burtă. Se făcea că taie burta în cruce de trei ori...”²⁰. În Muntenia, „când o femeie nu poate să nască și se sbate în dureri, bărbatul ei ocolește casa cu toporul în mână, amenințând, sau împlântă două topoare în cruciș în vreun stâlp al cerdacului ori într-o grindă, ori în prag”²¹. În mod asemănător se procedează și atunci când cineva nu poate să moară. Se credea că atât nașterea, cât și moartea

¹⁴ Romulus Vulcănescu, *Mitologie română*, București, Editura Academiei RSR, 1985, p. 417.

¹⁵ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *op. cit.*, vol. II (E-O), p. 45; Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 416.

¹⁶ Romulus Vulcănescu, *op. cit.*, p. 416.

¹⁷ Artur Gorovei, *Credinți și superstiții ale poporului român*, 1915, p. 220.

¹⁸ Narcisa Alexandra Știucă, *În pragul lumii albe*, București, Centrul Național de Conservare și Valorificare a Tradiției și Creației Populare, 2001, p. 109.

¹⁹ Elena D. O. Sevastos, *Literatură populară*, II, București, Editura Minerva, 1990, p. 157.

²⁰ Ion Ghinoiu (coord.), *Sărbători și obiceiuri. Răspunsuri la chestionarele Atlasului Etnografic Român*, vol. I, *Oltenia* (ediție îngrijită de Ofelia Văduva și Ofelia Pleșca), București, Editura Enciclopedică, 2001, p. 13 (inf. din Brâncoveni, jud. Olt).

²¹ Gh. F. Ciușanu, *Superstițiile poporului român în asemănare cu ale altor popoare vechi și nouă*, București, 1914, p. 284.

sunt împiedicate de influențe nefaste, care puteau fi anulate cu ajutorul unor obiecte din fier.

În aria culturală românească, fierul este considerat simbol al puterii, al tăriei și al forței: „fierul este cel mai tare”²². Aceste virtuți sunt valorificate într-o serie de acte rituale menite să prefigureze trăsăturile nou-născutului și destinul acestuia în coordonatele care să-i asigure integrarea în comunitate. Astfel, în apa primei calde rituale, pregătită de către moașă, alături de diferite obiecte rituale, fiecare cu o încărcătură simbolică deosebită (apă sfințită, busuioc, bani, flori, pene de pasăre etc.) se puneau și obiecte de fier, pentru ca însușirile acestui element să fie transmise copilului: „Se crede că prima scaldă a copilului are puteri magice și este făcută de moașă, care pune în ea o labă de găscă sau rață, ca pruncului să nu-i fie frig când va umbla desculț și un mic obiect din fier, ca noul născut să fie tare ca fierul – Gorj”²³. După scaldă, la primul înfășat, copiii se încingeau cu un lanț de fier „ca să fie tari ca fierul”²⁴.

Cu rol de protejare a copiilor și a mamelor, de apărător împotriva duhurilor necurate și a vrăjilor, fierul apare valorificat și imediat după ce se naște copilul. În lumea rurală, nou-născutul este o persoană sacră, o entitate fragilă, neajutorată, cu un grad ridicat de vulnerabilitate. Atât mama, cât și copilul sunt în stare de schimbare, supuși influențelor nefaste, „duhurilor necurate” sau „spiritelor rele”, care, în imaginarul popular, pot produce diverse boli, pot răpi copilul sau, chiar pot cauza decesul acestuia.

Având în vedere faptul că primele 40 de zile după venirea nou-născutului pe lume constituie „timpul cel mai periculos pentru viața și sănătatea copilului și a chendălei”²⁵, apare necesitatea instuirii, în jurul acestora, a unei adevărate rețele de protecție magică. În acest sens, după nașterea unui copil, se înfîșe, în pragul ușii, un cuțit²⁶, iar în Transilvania un topor²⁷, în credința că astfel nu se pot apropia duhurile necurate să ia copilul.

Alături de diferite plante și simboluri apotropaice, obiectele din fier așezate în apropierea nou-născutului, echivalează, de asemenea, cu o măsură de profilaxie împotriva Răului: „Ori de câte ori lehuza este nevoită să iasă din casă, trebuie să puie peste prunc un lucru de fier: un cuțit, un clește etc. ca să-l ferească de duhurile necurate”²⁸. Totodată, în fașa copilului se pune o bucățică de fier, la cap, un cuțit și o mătură²⁹, iar lângă leagăn sunt ținute unelte de fier, pentru a feri copilul de deochi

---

²² Elena Nicolita-Voronca, *Datinile și credințele poporului român adunate și așezate în ordine mitologică*, I, Iași, Editura Polirom, 1998, p. 121.

²³ Romulus Antonescu, *Dicționar de simboluri și credințe tradiționale românești*, p. 25, a se vedea: <http://cimec.ro/Etnografie/Antonescu-dictionar/Antonescu-Romulus-Dictionar-Simboluri-Credinte-Traditionale-Romanesti.pdf> (accesat în 9.05.2018).

²⁴ Artur Gorovei, *Credinți și superstiții ...*, p. 114.

²⁵ Ștefania Cristescu-Golopenția, *Drăguș, un sat din Țara Oltului (Făgăraș). Manifestări spirituale. Credințe și rituri magice*, București, Institutul de Științe Sociale al României, 1944, p. 47.

²⁶ Romulus Antonescu, *op. cit.*, p. 200.

²⁷ Gh. F. Ciaușanu, *op. cit.*, p. 285.

²⁸ Artur Gorovei, *Datinile noastre la naștere*, București, Editura Minerva, 1909, p. 35.

²⁹ Elena D. O. Sevastos, *op. cit.*, p. 219.

sau de boli³⁰. În Istria, în leagăn se pun două ace, iar în pragul ușii se înfige un cuțit pentru ca „să se împiedice strigoii, să nu se apropie să ia copilul”³¹. Interesant este obiceiul menționat de Gh. Cîaușeanu, și anume acela de a trasa în jurul celui mic un cerc cu ajutorul unui obiect de fier³². Se delimita, astfel, un spațiu în interiorul căruia copilul era protejat, crezându-se că peste hotarul trasat cu fier duhurile rele nu pot trece.

De asemenea, fierul se regăsește ca element magic protector și în practicile magico-rituale postnatale. Și după botez, diferite obiecte din fier, așezate lângă copil, în absența mamei, asigură protecție, apără pruncul de „lucrurile rele”.

Un alt aspect, asupra căruia merită să ne oprim atenția, este prezența obiectelor din fier în riturile de protecție magică efectuate pentru lehuză. Fiind în stare de schimbare, înconjurată de forțe malefice, ea era supusă unui ansamblu de interdicții, acte și gesturi de apărare față de eventualele influențe dăunătoare: „Când ieșea din casă lua un fier în mână ca să nu dea în babiți”³³, „femeile lehuze nu ies niciodată din casă, fără să ia cu ele o bucățică de fier, un cui, ori un ac, chiar de ar merge să aducă lemne ori apă, ori ar trece drumul la vecini. Când se întâlnesc două lehuze, schimbă între ele, drept dar, bucățelele de fier, de obicei ace”³⁴. În Bucovina, „când mama pleacă de acasă cu copilul nou-născut pentru a primi rugăciunea de curățire, să calce peste un cuțit și peste un cărbune, ca să nu se prindă de ea și de copil, nici deochiul, nici altfel de rele”³⁵. Există credința că necuratul fuge de fier. De asemenea, după cele 40 de zile de lehuzie, atunci când se întorc acasă de la biserică, tinerele mame trebuie să calce pe un obiect de fier, așezat pe pragul ușii, pentru a fi sănătoase ca fierul³⁶.

Valențele apotropaice ale fierului sunt valorificate și în cadrul *ceremonialului de nuntă*, moment care marchează schimbarea statutului existențial al tinerilor: „Mulți dușmani și dușmance mai au mirele și mireasa! La cununie, pentru a fi scutiți de vrăjile vrăjmașilor lor, mirii iau la ei câte un obiect de fier: cuțit, foarfecă ș.a. căci știut este că duhurilor necurate și influențelor lor nu le prea place vecinătatea fierului ori a oțelului”³⁷.

Cuțitul cununat are o importanță deosebită în aria culturală românească, fiind folosit, mai ales, în descântece, dar și în riturile postnatale. Astfel, un obicei străvechi în care acesta este implicat este tăierea cordonului ombilical, acțiune care se realiza numai cu „custura cununată”, pe care o purta la brâu fiecare femeie din

³⁰ Ivan Evseev, *Dicționar de simboluri și arhietipuri culturale*, Timișoara, Editura Amarcord, 1994, p. 56.

³¹ Sabina Ispas, Nicoleta Coatu (coord.), *Etnologie românească. Folcloristică și etnomuzicologie*. III, *Nașterea și copilăria*, partea 1 *Fenomenologia natalității*, București, Editura Academiei Române, 2011, p. 187.

³² Gh. F. Cîaușanu, *op. cit.*, p. 376.

³³ Ion Ghinoiu (coord.), *Sărbători și obiceiuri...*, p. 34.

³⁴ Gh. F. Cîaușanu, *op. cit.*, pp. 285–286.

³⁵ Romulus Antonescu, *op. cit.*, p. 200.

³⁶ *Ibidem*, p. 253.

³⁷ Gh. F. Cîaușanu, *op. cit.*, p. 391.

momentul în care intra în biserică să se cunună și până la sfârșitul vieții³⁸. Însemnătatea acestui act ritual este cu atât mai mare cu cât de modul în care se realiza depindea menținerea și extinderea neamului. Cu timpul, însă, pentru tăierea cordonului ombilical, gama de obiecte s-a diversificat, folosindu-se secera, la fete, coasa, la băieți, o custură găsită etc.

O serie de obiceiuri din lumea rurală denotă implicarea fierului și în anumite rituri nupțiale, practicate în vederea sporirii recoltelor: „la primirea în casa mirelui, mireasa trebuie să răstoarne cu piciorul, dintr-o singură lovitură, un ciubăr plin cu apă; tot cu piciorul trece și atinge fierul plugului, «ca să vină în casă belșugul și în holde grâul»»³⁹.

Prezența fierul și a obiectelor din fier este atestată și în practicile și riturile care însoțesc ultimul hotar biologic al existenței umane. Tradițiile satului românesc subliniază faptul că imediat după decesul unei persoane, se împlântă un topor în prag, pentru a nu se apropia duhurile rele⁴⁰, iar în sicriul mortului sau peste pieptul acestuia, se pun diferite elemente de fier, cuțit, bucăți de coasă sau seceră, cuie, ace. Obiceiul înmormântării indivizilor cu diferite obiecte din fier, arme sau podoabe, datează din preistorie, având origine precreștină. În opinia arheologilor, se practicau aceste ritualuri deoarece exista credința că acela care pleacă spre alt tărâm va fi protejat de duhurile rele sau va putea să se apere de acestea folosind armele cu care a fost înmormântat: sabie, vârf de lance, vârf de suliță, pumnal⁴¹.

În lumea satului tradițional, nu lipsită de importanță este credința în *moroi*, *strigoii*. În multe părți ale României, se credea că sunt două feluri de strigoii: *strigoii vii* (copiii născuți cu coadă sau cu tichie, care deveneau strigoii la naștere) și *strigoii morții* (moroi, care provin din oamenii cărora li s-a greșit sau nu li s-au făcut rosturile la înmormântare)⁴². Teama membrilor comunității de o eventuală întoarcere pe pământ a mortului demonizat este puternică și mult răspândită. De aceea, oamenii au recurs la diverse practici de prevenire a fenomenului de strigoire și la tehnici de destrigoire.

În ceea ce privește strigoii vii, aceștia erau *omorâți* încă înainte de înmormântare, prin înfigerea în inima mortului sau în buric a unui cui, piron de fier, undrea, a unui fus sau țeapă de lemn: „Imediat după ce a murit, se străpungea inima celui mort cu un fier ascuțit; trebuia împiedicat să se facă strigoii”⁴³, „Se înfigea un cui în

³⁸ Paul Teodor Pleșa, *Recuzita obiceiurilor din ciclul familial și calendaristic*, în „Oltenia. Studii și comunicări”, IX. Etnografie, Craiova, Editura Aius, 1999, p. 103.

³⁹ Romulus Antonescu, *op. cit.*, p. 167.

⁴⁰ Gh. F. Cîlășanu, *op. cit.*, p. 285.

⁴¹ Alexandru Vulpe, *Necropola halstattiană de la Ferigile. Monografie arheologică*, București, Editura Academiei RSR, 1967; Simona Lazăr, *Cultura Basarabi în Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, nr. 16, 2002, pp. 27–34; idem, *Opinions about the funeral rites in the late Hallstat in Oltenia*, în „Arhivele Olteniei”, nr. 20, 2006, pp. 5–12.

⁴² Ion Ghinoiu, *Mitologie română. Dicționar*, București, Univers Enciclopedic Gold, 2013, pp. 269–270.

⁴³ Ion Ghinoiu (coord.), *Sărbători și obiceiuri...*, pp. 163–164 (inf. din Schitu, jud. Olt).

inimă ca să moară moroiul din el”⁴⁴. În acest fel, se credea că era apărată viața celor rămași, persoana dispărută fiind „eliberată” de spiritele malefice.

Tot ca o măsură de profilaxie este și aceea consemnată de Gh. Ciușanu: „În unele locuri e obiceiul ca, după înmormântare, fac mortului o jertfă, iar o babă înconjoară mormântul cu un cuțit în mână, amenințând și descântând în șoapte, apoi înfige cuțitul lângă cruce și-l lasă acolo. E credința în strigoi. Deci, strângi pe mort într-un cerc magic, ca să nu iasă din mormânt și să facă rău celor vii”⁴⁵.

De asemenea, dacă sufletul ajunge să se transforme în strigoi, acesta poate fi identificat și omorât prin diferite tehnici de destrigoire, câteva dintre acestea fiind consemnate de către Ion Ghinoiu: dezgroparea, transportarea cadavrului dincolo de hotarul satului și incinerarea acestuia; înfieratul, introducerea unor obiecte metalice în gură; întoarcerea sicriului cu fața în jos; înfigerea unor obiecte metalice ascuțite și înroșite în foc (cui, ac, seceră) în inimă sau în coșul pieptului; bătutul cuielei în călcâie; smulgerea și incinerarea inimii; arderea mortului și împrăștierea cenușii pe o apă curgătoare sau pe câmp etc.⁴⁶.

Obiectele din fier au, și în această situație, un rol important. Iată ce consemnează S. Fl. Marian, la sfârșitul secolului al XIX-lea, citându-l pe Th. Burada: „Aflându-mă în Transilvania, în comuna Zărnești..., mai multe femei din Poiana Mărului, un sat aproape de acea comună, crezând că ploaia care ținea neîncetat de vreo câteva zile, provenea din cauza morții unei fete, îngropată de curând și presupusă de *strigoaică*, merseră la mormânt și dezgropară cadavrul, și-l străpunseră cu furci de fier în inimă, în ochi și în piept și apoi întorcând-o în sicriu cu fața în jos, au îngropat-o iarăși”⁴⁷. Pe aceleași coordonate se înscrie și relatarea din Scornicești, jud. Olt: „Până la șase săptămâni îl dezgropă și dacă e într-o rână, roșu la față și transpirat, îi bagă cuțitul în inimă. Demult, când au dezgropat un om care zicea că e strigoi, l-au găsit într-o rână. I-au pus cuțitul în piept și l-au îngropat la loc. Azi nu se mai dezgropă”⁴⁸.

Așadar, atributele magice și apotropaice ale fierului sunt valorificate în cadrul unei multitudini de rituri și obiceiuri de la fiecare prag de trecere din viața noastră. Credințele despre acest metal, care, prin încărcătura lui simbolică, anulează influențele nefaste, asigurând protecție, au o vechime considerabilă și o mare arie de răspândire. Le găsim în întreg arealul european, dar și la alte popoare, cu o valoare simbolică aproape identică. Alături de alte elemente simbol, acesta a ocupat un loc important în imaginarul comunităților tradiționale.

⁴⁴ *Ibidem*, pp. 163–164 (inf. din Bratuiu, com. Dănești, jud. Gorj).

⁴⁵ Gh. F. Ciușanu, *op. cit.*, p. 285.

⁴⁶ Ion Ghinoiu *Lumea de aici, lumea de dincolo*, București, Editura Fundației Culturale Române, 1999, pp. 286–288; idem, *Mitologie română...*, p. 270.

⁴⁷ S. Fl. Marian, *Înmormântarea la români*, București, 1892, p. 419 (reed. 2000, București, Editura Saeculum I. O., p. 291).

⁴⁸ Ion Ghinoiu (coord.), *Sărbători și obiceiuri...*, pp. 163–164 (inf. din Schitu, jud. Olt).

SOME CONSIDERATIONS ON THE SYMBOLISM OF IRON IN THE FAMILY TRADITIONS OF OLTENIA

(Abstract)

In the life of traditional societies, the symbol has played a fundamental role, often defining the overall view of existence. The language and symbolic thinking with which man was endowed has made him able to communicate otherwise about phenomena and things others than the near, quotidian universe. In the communication between the individual and the other members of the community, a series of ritual and ceremonial acts are carried out, the fulfillment of which involves, besides certain elements that define space and time, and also a series of objects belonging to the custom, with and through which messages are transmitted.

In this material, we have turned our attention to the mythical-symbolic meanings of iron, with particular reference to its presence in the ritual and ceremonial practices that mark the main moments of the man's existence (birth, wedding, funeral).

Keywords: symbolism, iron, family habits, ritual practices, tradition.